

ЗАСТОСУВАННЯ СУДОМ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Олег РОЖНОВ, ORCID 0000-0002-7217-8153¹

*¹канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна*

Кореспондуючий автор: Олег Рожнов, olrozhnov74@gmail.com

Анотація. У статті досліджено заходи запобігання зловживанням процесуальними правами у цивільному судочинстві крізь призму положень ст. 44 ЦПК України. Аналіз ч. 4 ст. 44 ЦПК України дає можливість виснувати, що на суд покладено обов'язок вживати як заходи для запобігання зловживанню процесуальними правами, тобто превентивні заходи, тобто недопущення використання процесуальних прав у супереч їх цільовому призначенню. Беручи до уваги положення ЦПК України, про недопустимість таких дій в цивільному судочинстві (ч. 1 ст. 44 ЦПК), тобто пряму правову заборону на їх вчинення, а також обов'язок суду вживати заходів для запобігання зловживання процесуальними правами, можна дійти висновку, що суд в межах своїх повноважень зобов'язаний здійснювати попереджувальні заходи, спрямовані на недопущення учасниками судового процесу зловживання процесуальними правами. Суд повинен враховувати як при вжитті заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами так і при застосуванні заходів, визначених ЦПК України, у випадку зловживання процесуальними права учасниками судового процесу особливості структури цивільного судочинства. Застосування судом передбачених ЦПК заходів у випадку зловживання процесуальними права учасником судового процесу повинно відбуватися лише з урахуванням обставин справи та завдань цивільного судочинства.

Ключові слова: принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами, зловживання процесуальними правами, заходи запобігання зловживання процесуальними правами.

Авторський внесок

Автор виконав роботу самостійно.

Заява про розкриття інформації

Автор не має жодних конкуруючих фінансових, професійних чи особистих інтересів з боку інших сторін.

ВСТУП

Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі (ст. 2 ЦПК України).

До основних засад (принципів) цивільного судочинства серед інших ч. ст. 2 ЦПК України відносить неприпустимість зловживання процесуальними правами. Учасники судового процесу

та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається. Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання. Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені ЦПК України (ст. 44 ЦПК України).

В Рекомендації КМРЕ № R (84) 5 щодо принципів цивільного судочинства спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя підкреслюється, що якщо сторона починає відверто необґрунтоване провадження, суд має бути наділений повноваженням постановляти рішення по справі у спрощеному порядку і, якщо це доречно, накладати на цю сторону штраф або ухвалити рішення про відшкодування збитків, завданих іншій стороні. Коли в ході судового провадження сторона поводить себе недобросовісно і явно зловживає процедурою з очевидною метою затягти провадження, суд має бути наділений повноваженнями або невідкладно винести рішення по суті справи, або застосувати санкції. До останніх належать: застосування штрафу, відшкодування завданих збитків або позбавлення права на процесуальну дію; в особливих випадках суд має бути у змозі стягнути судові витрати з адвоката. Суд має, принаймні в ході попереднього засідання, а якщо це можливо, то і в усьому перебігу провадження, відігравати активну роль у забезпеченні швидкого здійснення провадження із додержанням прав сторін, включаючи право на рівне ставлення приділено увагу судового керівництва розглядом справи [Committee of Ministers]. У висновку № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів наголошується на важливості суддівських повноважень щодо недопущення зловживання процесом шляхом застосування санкцій до сторін чи до адвокатів, а також на активній ролі суду у забезпеченні швидкого здійснення провадження з додержанням прав сторін [Consultative Council of European Judges].

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД

Науково-теоретичну основу дослідження заходів запобігання зловживанню процесуальними правами у цивільному судочинстві склали наукові публікації тих науковців, що досліджували загальні засади цивільного судочинства, принцип добросовісності в цивільному судочинстві, неприпустимості зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві, заходи процесуального примусу. Так, науковці пропонують розглядати заходи протидії зловживанням процесуальними правами крізь призму поняття «ефективні засоби правового захисту», що використовується у практиці ЄСПЛ щодо тлумачення ст. 13 ЄКПЛ, яка є дотичною до сфери цивільного судочинства в контексті забезпечення захисту права на розгляд справи та виконання судового рішення в розумний строк. Вказаний підхід, на її думку, слід застосувати для протидії ЗПП в цілому з огляду на поширеність саме ЗПП з метою затягування розгляду справ, крім того, конструкція ефективних засобів захисту включає компенсаторні, пришвидшувальні та відновлюючі заходи, а принцип субсидіарності, на думку дослідниці, дозволяє обґрунтувати наділення суду ефективними важелями впливу на осіб, що зловживають процесуальними правами (Ткачук А. О.).

Узагальнюючи наукові дослідження слід відмітити, що більшість з них запобігання зловживанню процесуальними правами розглядають як комплексний інститут, що поєднує в собі принцип добросовісності, активну роль суду у керівництві ходом судового розгляду та превентивні процесуальні механізми.

Мета статті – з'ясування меж та умов застосування судом заходів запобігання зловживанням процесуальними правами з урахуванням специфічної конструкції цивільного судочинства на рівні диференціації судових проваджень.

МЕТОДОЛОГІЯ

Методологічними підґрунтям для написання статті стала сукупність методів наукового пізнання, до яких відносяться загальнонаукові методи: системно-структурний, логічного аналізу, діалектичний метод; спеціальні: історико-правовий, техніко-юридичний, порівняльно-правовий, формально-догматичний та юридично-догматичний.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

ЦПК України визнавши проблему зловживання процесуальними правами, закріпивши на рівні принципу цивільного судочинства неприпустимість зловживання процесуальними правами вкрай обережно визначає заходи протидії вказаному явищу. Аналіз ч. 4 ст. 44 ЦПК України дає можливість виснувати, що на суд покладено обов'язок вживати як заходи для запобігання зловживанню процесуальними правами, тобто превентивні заходи, тобто недопущення використання процесуальних прав усупереч їх цільовому призначенню. Також суд зобов'язаний у випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу застосовувати до нього заходи, визначені ЦПК України. Із цього випливає, що ЦПК виходить із розрізнення превентивних засобів захисту

та засобів захисту, що застосовуються під час спроб зловживання процесуальними правами або коли такі зловживання вже сталися [Luspenyuk, D., С 15].

Відповідно до ч. 2 ст. 44 ЦПК України залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема: 1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення; 2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; 3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; 4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; 5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі. Визначений перелік процесуальних дій, що можуть бути визнані судом зловживанням процесуальними правами, не є вичерпним, суд може визнати таким зловживанням інші процесуальні дії, що суперечать завданню цивільного судочинства.

У концептуально-теоретичному плані зловживання процесуальними правами, так і заходи запобігання зловживанню процесуальними правами, слід розглядати в контексті ч. 1 ст. 2 ЦПК України, тобто завдань цивільного судочинства - справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. У світлі такого підходу положення ч. 1 ст. 44 ЦПК України слід розуміти як обов'язок учасників судового процесу та їхніх представників користуватися процесуальними правами добросовісно, при цьому добросовісність учасників судового процесу та їх представників презюмується, якщо інше не спростовується обставинами справи. Тобто будь-яка реалізація процесуального права є добросовісним користуванням учасниками судового процесу їх процесуальними правами до тих пір поки їх добросовісність не буде спростована обставинами справи.

Порушення учасниками судового процесу та їхніми представниками обов'язку добросовісно користуватися процесуальними, може залежно від конкретних обставин справи визнано судом зловживанням процесуальними правами. Реалізація учасниками судового процесу та їх представниками процесуальних прав обмежується не тільки встановленим в ЦПК України порядком, але й вимогою їх реалізації добросовісно. Окремо зазначається що зловживання процесуальними правами не допускається (ч. 1 ст. 44 ЦПК). Порушення обов'язку щодо добросовісного користування процесуальними правами залежно від конкретних обставин справи суд може визнати зловживанням процесуальними правами. Беручи до уваги положення ЦПК України, про недопустимість таких дій в цивільному судочинстві (ч. 1 ст. 44 ЦПК), тобто пряму правову заборону на їх вчинення, а також обов'язок суду вживати заходів для запобігання зловживання процесуальними правами, можна дійти висновку, що суд в межах своїх повноважень зобов'язаний здійснювати попереджувальні заходи, спрямовані на недопущення учасниками судового процесу зловживання процесуальними правами. Оскільки зловживання процесуальним правом виникає з моменту коли учасником судового процесу реалізована процесуальна дія, спрямована на здійснення цього права, для цивільного судочинства особливе значення мають заходи, які спрямовані на подолання негативних наслідків для цивільного судочинства в цілому.

У зв'язку з зазначеним показовою є постанова Верховного суду №601/485/23 від 10.09.2025 [Supreme Court]. ОСОБА 2 не погодилась з рішенням суду першої інстанції та 03 квітня 2024 року подала до апеляційного суду апеляційну скаргу. Ухвалою від 24 квітня 2024 року Тернопільський апеляційний суд поновив ОСОБА2 строк на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, відкрив апеляційне провадження за її апеляційною скаргою та витребував з Кременецького районного суду Тернопільської області матеріали цієї справи. Ухвалою від 14 травня 2024 року суд призначив справу до розгляду в судовому засіданні. Ухвалою Тернопільського апеляційного суду від 18 червня 2024 року апеляційну скаргу ОСОБА2 залишено без руху, визнано неповажними причини пропуску строку на апеляційне оскарження рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 06 листопада 2023 року, указані ОСОБА2 в її апеляційній скарзі, та надано строк п'ять днів з дня отримання цієї ухвали суду для зазначення інших підстав поважності пропуску строку на апеляційне оскарження судового рішення. Залишаючи апеляційну скаргу без руху, суд апеляційної інстанції послався на те, що після відкриття апеляційного провадження 30 квітня 2024 року до суду надійшли матеріали цивільної справи, за якими було встановлено, що заявник отримав копію оскаржуваного рішення суду раніше, ніж зазначено в апеляційній скарзі. ОСОБА 2 фактично тричі отримувала копію рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 06 листопада 2023 року, а саме 16 і 21 листопада 2023 року та 13 березня 2024 року. Однак в апеляційній скарзі зазначила про отримання копії рішення лише 13 березня 2024 року. За відсутності матеріалів справи суд був позбавлений можливості перевірити викладені в апеляційній скарзі обставини. У цьому випадку апеляційну скаргу подано 02 квітня 2024 року - більше, ніж через 4 (чотири) місяці після складення повного тексту рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 06 листопада 2023 року. Апеляційний розгляд справи судом зі впливом значного періоду часу та за відсутності об'єктивних поважних причин пропуску процесуального строку не сумісний з нормами процесуального закону. Таким чином, посилення ОСОБА 2 на отримання нею копії оскаржуваного рішення суду лише 13 березня 2023 року не заслуговують на увагу, а причини пропуску строку на апеляційне оскарження, які зазначені в апеляційній скарзі, є не поважними. Ухвалою від 11 липня 2024 року Тернопільський апеляційний суд закрит апеляційне провадження за апеляційною скаргою ОСОБА 2 на рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 06 листопада 2023 року. Ухвалу апеляційного суду мотивовано тим, що після відкриття апеляційного провадження стало відомо, що строк на апеляційне оскарження рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 06 листопада 2023 року поновлено ОСОБА 2 без належних підстав, оскільки було враховано зазначені нею неповні дані

про дату отримання копії судового рішення, а за наслідками надходження матеріалів справи виявилось, що причини, на які вона посилалася для його поновлення, є неповажними. На виконання ухвали суду про залишення апеляційної скарги без руху заявник не навів інших об'єктивних причин, які б підтверджували поважність пропуску процесуального строку та могли б бути підставою для його поновлення. Апеляційний суд дійшов висновку про наявність підстав для закриття апеляційного провадження.

Обґрунтовуючи свою позицію Велика Палата Верховного Суду зазначає, що у випадку, коли після відкриття апеляційного провадження та поновлення строку на апеляційне оскарження судового рішення, суд установить, що процесуальний строк був поновлений на підставі наданих заявником недостовірних (неправдивих) відомостей (зокрема про дату отримання копії оскаржуваного рішення) і такі дії спрямовані на неправомірне отримання процесуального права на апеляційне оскарження поза межами встановлених законом строків, слід враховувати таке. Неприпустимість зловживання процесуальними правами є однією з основних засад (принципів) цивільного судочинства (п 11 ч. 3 ст. 2 ЦПК України). Учасники справи зобов'язані виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу (п. 1 ч. 2 ст. 43 ЦПК України). Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається (ч. 1 ст. 44 ЦПК України). Отже, на осіб, які беруть участь у справі, покладається загальний обов'язок – добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. Добросовісність необхідно розуміти таку реалізацію прав і виконання обов'язків, що передбачають користування правами за призначенням, здійснення обов'язків у межах, визначених законом. Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема, подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення; подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі (ч. 2 ст. 44 ЦПК України). Наведений у ч. 2 ст. 44 ЦПК України перелік дій, що можуть бути визнані судом зловживанням процесуальними правами, не є вичерпним, суд може визнати таким зловживанням також інші дії, які мають відповідну спрямованість і характер. Подання апеляційної скарги з пропуском строку та із зазначенням у клопотанні про поновлення строку неправдивих відомостей про дату отримання судового рішення спрямоване на неправомірне отримання процесуального права на апеляційне оскарження поза межами встановлених законом строків і є обставинами, що аналогічні до обставин, які у ч. 2 ст. 44 ЦПК України можуть визначатися як дії, що суперечать завданню цивільного судочинства. Відповідно до ч. 3 ст. 44 ЦПК України якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання. У випадку, коли після відкриття апеляційного провадження, яке відбулось за відсутності матеріалів справи, встановлено, що строк на апеляційне оскарження судового рішення поновленню не підлягав, зокрема, у зв'язку з тим, що причини, на які посилався заявник і які стали підставою для поновлення строку, є неповажни-

ми, а отримання заявником вперше копії оскаржуваного судового рішення у день, зазначений ним, не підтвердилося і спростовано матеріалами справи, які надійшли до суду після відкриття провадження і їх витребування із суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції може визнати це зловживанням процесуальними правами на підставі частини другої статті 44 ЦПК України.

Не погоджуючись з рішенням Великої Палати Верховного Суду деякі судді виклали окрему думку, зазначивши, що в цій справі головне питання, на їх думку, полягало не в тому, чи може суд закрити апеляційне провадження, якщо така підстава закриття прямо не передбачена ЦПК, а в тому, чи може суд продовжувати апеляційний перегляд остаточного судового рішення, якщо в будь-який момент часу до завершення апеляційного перегляду стало очевидним, що цей перегляд розпочато без достатніх для того підстав. З позицій принципу верховенства права саме продовження безпідставно відкритого апеляційного провадження є значно більш серйозним посяганням на принцип правової визначеності, ніж постановлення судом ухвали про закриття апеляційного провадження за відсутності у ЦПК прямої вказівки на таку можливість [Korol, V. V., & Kyshakevych, L. Yu.].

Висновок Великої Палати Верховного Суду у цій справі можна розкласти на такі частини. По-перше. Суд виснує, що процесуальним законом визначено алгоритм дій суду при надходженні апеляційної скарги, зокрема щодо перевірки відповідності її форми і змісту вимогам закону та дотримання визначених законом процесуальних строків оскарження судових рішень, вирішення питання про поновлення цих строків, за умов наявності поважних причин їх пропуску. Процесуальними наслідками такої перевірки є: поновлення строку на апеляційне оскарження (у разі пропуску строку з поважних причин за наявності відповідного клопотання) та відкриття апеляційного провадження у справі (ст. 354, 359 ЦПК України), відмова у відкритті апеляційного провадження (з підстав, передбачених ст. 358 ЦПК України), повернення апеляційної скарги (ст. 185, ч. 5 ст. 357 ЦПК України). Таке процесуальне порушення, як безпідставне поновлення строку на апеляційне оскарження, є самостійною підставою для скасування як оскарженого судового рішення апеляційного суду по суті спору, так і ухвали апеляційного суду про поновлення строку на апеляційне оскарження і відкриття апеляційного провадження. Повноваження суду апеляційної інстанції вичерпним способом визначені та врегульовані в ЦПК України. Надання повноважень суду апеляційної інстанції на ухвалення певних процесуальних рішень з підстав, не передбачених процесуальним законом, є порушенням принципу законності, який полягає в обов'язку суду неухильно дотримуватися у своїй діяльності приписів Конституції та законів України. Тобто така процесуальна помилка усувається у спосіб, визначений процесуальним законом, зокрема в порядку перегляду судових рішень у касаційному порядку.

По-друге, Суд наголошує подання апеляційної скарги з пропуском строку та із зазначенням у клопотанні про поновлення строку неправдивих відомостей про дату отримання судового рішення спрямоване на неправомірне отримання процесуального права на апеляційне оскарження поза межами встановлених законом строків і є обставинами, що аналогічні до обставин, які у ч. 2 ст. 44 ЦПК України можуть визначатися як дії, що суперечать завданню цивільного судочинства. У випадку, коли після відкриття апеляційного провадження, яке відбулось за відсутності матеріалів справи, встановлено, що строк на апеляційне оскарження судового рішення поновленню не підлягав, зокрема, у зв'язку з тим, що причини, на які посилався заявник і які стали підставою для поновлення строку, є неповажними, а отримання заявником вперше копії оскаржуваного судового рішення у день, зазначений ним, не підтвердилося і спростовано матеріалами справи, які надійшли до суду після відкриття провадження і їх витребування із суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції може визнати це зловживанням процесуальними правами на підставі ч. 2 ст. 44 ЦПК України.

Висновок. Відповідно до ЦПК України цивільне судочинство є системою судових проваджень – позовного, наказного, окремого та підготовчого провадження. Виходячи з інстанційності судової системи і процесуальних функцій судів різних інстанцій, крім проваджень у суді

першої інстанції (позовного, наказного, окремого та підготовчого провадження) структурно цивільне судочинство як система складається з апеляційного, касаційного проваджень. Крім того, ЦПК України передбачає такі специфічні провадження цивільного судочинства, перегляд судових рішень, за нововиявленими та виключними обставинами, провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів, визнання та виконання рішень іноземних судів, міжнародних комерційних арбітражів в Україні, надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів, відновлення втраченого судового провадження, провадження у справах за участю іноземних осіб [Комаров, V. V., Husarov, K. V., Sakara, N. Yu. et al., С. 75]. Таким чином, суд повинен враховувати як при вжитті заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами так і при застосуванні заходів, визначених ЦПК України, у випадку зловживання процесуальними права учасниками судового процесу особливості структури цивільного судочинства. Застосування судом передбачених ЦПК заходів у випадку зловживання процесуальними права учасником судового процесу повинно відбуватися лише з урахуванням обставин справи та завдань цивільного судочинства. Крім того, застосування передбачених ЦПК України заходів до учасника судового процесу повинно відбуватися з урахуванням нормативних меж стадії цивільного судочинства на якій була вчинена дія учасником судового процесу, яка визнається судом зловживанням процесуальними правами.

REFERENCES

- Committee of Ministers of the Council of Europe. (1984, February 28). Recommendation No. R (84) 5 to member states on the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice. https://www.supreme.court.gov.ua/userfiles/R_84_5_1984_02_28.pdf
- Consultative Council of European Judges (CCJE). (2004, November 24). Opinion No. 6 (2004) on fair trial within a reasonable time and the judge's role in trials taking into account alternative means of dispute settlement. <https://rm.coe.int/168074752d>
- Luspenyk, D. (2023, April 04). *Zasoby zapobihannia zlouzhyvannia protsesualnymy pravamy u tsyvilnomu sudochynstvi* [Means of preventing abuse of procedural rights in civil proceedings]. National School of Judges of Ukraine. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_2021_03_15.pdf
- Supreme Court. (2025, September 10). Resolution in Case No. 601/485/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130793820>
- Korol, V. V., & Kyshakevych, L. Yu. (2025). *Okrema dumka suddiv Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu shchodo postanovy Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 10 veresnia 2025 roku u spravi No. 601/485/23 (provadzhenia No. 14-139 tss 24)* [Dissenting opinion of the judges of the Grand Chamber of the Supreme Court regarding the resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of September 10, 2025, in case No. 601/485/23 (proceedings No. 14-139 tss 24)]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131035281>
- Komarov, V. V., Husarov, K. V., Sakara, N. Yu. et al. (2016). *Tsyvilne sudochynstvo Ukrainy: osnovni zasady ta instytuty: monohrafiia* [Civil justice of Ukraine: basic principles and institutes: monograph]. (V. V. Komarov, Ed.). Kharkiv: Pravo. 848 p.

APPLICATION BY THE COURT OF MEASURES TO PREVENT ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS IN CIVIL PROCEEDINGS

Oleh ROZHNOV, ORCID 0000-0002-7217-8153¹

¹*PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor, Department of Civil Justice and Advocacy
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine*

Abstract. The article examines measures aimed at preventing abuse of procedural rights in civil proceedings through the prism of the provisions of Article 44 of the Civil Procedure Code of Ukraine. An analysis of Part

4 of Article 44 of the Civil Procedure Code of Ukraine makes it possible to conclude that the court is entrusted with the obligation to take measures to prevent abuse of procedural rights, namely preventive measures, which consist in preventing the use of procedural rights contrary to their intended purpose. At the same time, in cases of abuse of procedural rights by a participant in judicial proceedings, the court is obliged to apply to such participant the measures provided for by the Civil Procedure Code of Ukraine. Taking into account the provisions of the Civil Procedure Code of Ukraine on the inadmissibility of such actions in civil proceedings (Part 1 of Article 44 of the CPC of Ukraine), which establishes a direct legal prohibition on their commission, as well as the obligation of the court to take measures to prevent abuse of procedural rights, it may be concluded that the court, within the limits of its powers, is obliged to implement preventive measures aimed at preventing participants in judicial proceedings from abusing procedural rights. Since abuse of a procedural right arises from the moment when a participant in judicial proceedings performs a procedural action aimed at exercising such a right, measures aimed at overcoming the negative consequences for civil proceedings as a whole are of particular importance for civil justice. The court must take into account the specific features of the structure of civil proceedings both when taking measures to prevent abuse of procedural rights and when applying the measures provided for by the Civil Procedure Code of Ukraine in cases of abuse of procedural rights by participants in judicial proceedings. The application by the court of the measures provided for by the Civil Procedure Code of Ukraine in cases of abuse of procedural rights by a participant in judicial proceedings should take place exclusively with due regard to the circumstances of the case and the objectives of civil proceedings. In addition, the application of the measures provided for by the Civil Procedure Code of Ukraine to a participant in judicial proceedings must be carried out taking into account the normative limits of the stage of civil proceedings at which the action of the participant, recognized by the court as an abuse of procedural rights, was committed.

Key words: principle of inadmissibility of abuse of procedural rights, abuse of procedural rights, measures to prevent abuse of procedural rights.

ЗАСТОСУВАННЯ СУДОМ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Анотація. У статті досліджено заходи запобігання зловживанням процесуальними правами у цивільному судочинстві крізь призму положень ст. 44 ЦПК України. Аналіз ч.4 ст. 44 ЦПК України дає можливість виснувати, що на суд покладено обов'язок вживати як заходи для запобігання зловживанню процесуальними правами, тобто превентивні заходи, тобто недопущення використання процесуальних прав у супереч їх цільовому призначенню. Також суд зобов'язаний у випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу застосовувати до нього заходи, визначені ЦПК України. Беручи до уваги положення ЦПК України, про недопустимість таких дій в цивільному судочинстві (ч.1 ст.44 ЦПК), тобто пряму правову заборону на їх вчинення, а також обов'язок суду вживати заходів для запобігання зловживання процесуальними правами, можна дійти висновку, що суд в межах своїх повноважень зобов'язаний здійснювати попереджувальні заходи, спрямовані на недопущення учасниками судового процесу зловживання процесуальними правами. Оскільки зловживання процесуальним правом виникає з моменту коли учасником судового процесу реалізована процесуальна дія, спрямована на здійснення цього права, для цивільного судочинства особливе значення мають заходи, які спрямовані на подолання негативних наслідків для цивільного судочинства в цілому. Суд повинен враховувати як при вжитті заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами так і при застосуванні заходів, визначених ЦПК України, у випадку зловживання процесуальними права учасниками судового процесу особливості структури цивільного судочинства. Застосування судом передбачених ЦПК заходів у випадку зловживання процесуальними права учасником судового процесу повинно відбуватися лише з урахуванням обставин справи та завдань цивільного судочинства. Крім того, застосування передбачених ЦПК України заходів до учасника судового процесу повинно відбуватися з урахуванням нормативних меж стадії цивільного судочинства на якій була вчинена дія учасником судового процесу, яка визнається судом зловживанням процесуальними правами.

Ключові слова: принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами, зловживання процесуальними правами, заходи запобігання зловживання процесуальними правами.

Дата подачі автором: 11.12.2025

Дата прийняття після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації: 05.01.2026

Цитувати цю статтю слід: Рожнов О. В. Застосування судом заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами у цивільному судочинстві. *Право та інноваційне суспільство*. 2025. Вип. 2(25), 132–140. [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2025-2\(25\)-11](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2025-2(25)-11).